

LA POBRESA I LES INSTITUCIONS ASSISTENCIALS A LA BARCELONA MEDIEVAL

LA CARITAT PARROQUIAL

Fins al segle XI la pobresa no havia estat un problema social. Era com una prova, una condició individual permesa per Déu perquè era considerada com una ajuda per la santificació. En una societat eminentment rural els pobres eren atesos pels membres de la seva mateixa comunitat.

Amb el desenvolupament, progrés de l'economia i creixement de la ciutat, va aparèixer una nova forma de pobresa. Van ser els coneguts amb el nom de pobres de solemnitat, que acostumaven a ser atesos per la Pia Almoina de la catedral, on se'ls ofería un àpat al dia, i els pobres vergonyants, que eren persones que s'averkonyien de la seva condició de vinguts a menys, perquè en temps passats havien gaudit d'una situació social que els permetia poder mantenir-se del seu treball i que per circumstàncies de canvi de fortuna, malalties, deutes o pèrdues de familiars, havien arribat a la indigència. Per atendre a aquestes persones l'Església, amb la col·laboració dels laics caritatius, va augmentar les ajudes assistencials i va promoure institucions per atendre-les.

El costum de posar en els testaments clàusules pietoses i llegats destinats al culte i a la caritat és constant en els testaments medievals. S'instituïen llegats i també fundacions de caràcter permanent conegudes amb el nom de causes pies. Aquestes fundacions rebien uns béns, tant en metàl·lic com en terres, horts, vinyes, cases etc., que eren entregats a particulars, sovint per mitjà de contractes emfitèutics, per al seu ús o cultiu, a canvi del pagament d'una

pensió o cànon anual a la institució. Aquesta pensió que a l'edat mitjana no podia excedir del 10% del capital entregat i acostumava a ser de l'ordre d'un 6%, segons els llocs, era destinada a complimentar les finalitats específiques que havia indicat el fundador, que acostumaven a ser: rescatar captius, atendre a pobres vergonyants, dotar donzelles a maridar o en religió entrar i estudiants estudiar.

Plat dels pobres de la parròquia de Santa Maria del Pi

Hi havia ordes religiosos com els Mercedaris, Trinitaris i Cavallers de Sant Joan de Jerusalem dedicats a la redempció de captius cristians que havien caigut en mans de pirates, que en aquella època solcaven les

costes mediterrànies i que havien estat portats a terres musulmanes del nord d'Àfrica.

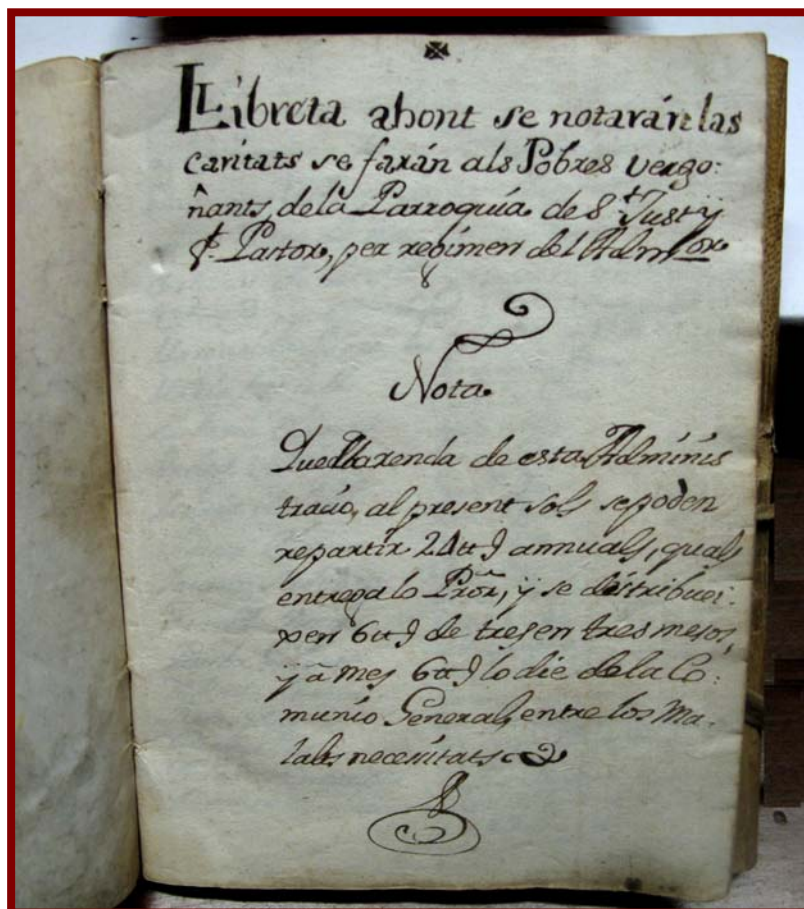
També les confraries i les parròquies van ser especialment sensibles a aquest greu problema i es va fomentar l'establiment de llegats i causes pies en els testaments amb aquesta finalitat, les rendes dels quals, destinades a negociar el rescat dels captius, eren entregades als dits ordes religiosos i també molt sovint a mercaders cristians o jueus que per motius comercials viatjaven a terres del Magrib.

A les set parròquies de la ciutat (Santa Maria del Mar, Santa Maria del Pi, Sant Just i Sant Pastor, Sant

Pere de les Puel·les, Sant Jaume, Sant Miquel i Sant Cugat del Rec) s'hi va constituir una institució coneguda amb els noms de bací o plat dels pobres vergonyants per assistir els necessitats de les seves demarcacions parroquials. Aquestes ajudes eren com un complement per situacions angoixants o desesperades. La més antiga d'aquestes institucions parroquials sembla que va ser la de Santa Maria del Mar, que es devia constituir durant el darrer terç del segle XIII, al voltant de 1275, en el moment que va començar a aturar-se l'expansió econòmica de la ciutat.

Els plats dels pobres eren organismes autònoms, vinculats a la parròquia però del tot independents, regits per unes ordinacions i administrats per feligresos laics electes, coneguts com a baciners. A la parròquia de Sant Just i Sant Pastor, per exemple, acostumaven a ser tres, que supervisaven unes caixes o bacins de capta; un situat a la catedral, un altre a la parròquia i un tercer a meitat de camí entre els convents dels franciscans, al capdavall de la rambla, i dels mercedaris. Un baciner havia de ser un "ciudadà honrat"; el segon, un mercader o un artista i el tercer, un menestral. A Sant Just, les almoines es distribuïen dos cops l'any: per Nadal i per Setmana Santa. En altres parròquies es feien ajudes mensuals en diners però també en espècies com pa, farina i roba, en determinades festivitats de l'any com Nadal, Sant Joan i Tots Sants. No es repartia diàriament menjar perquè es considerava que els pobres vergonyants tenien la seva pròpia casa on podien preparar-se els àpats. A moltes de les ordinacions es va prohibir específicament fer caritat a captaires, ganduls i gent viciosa.

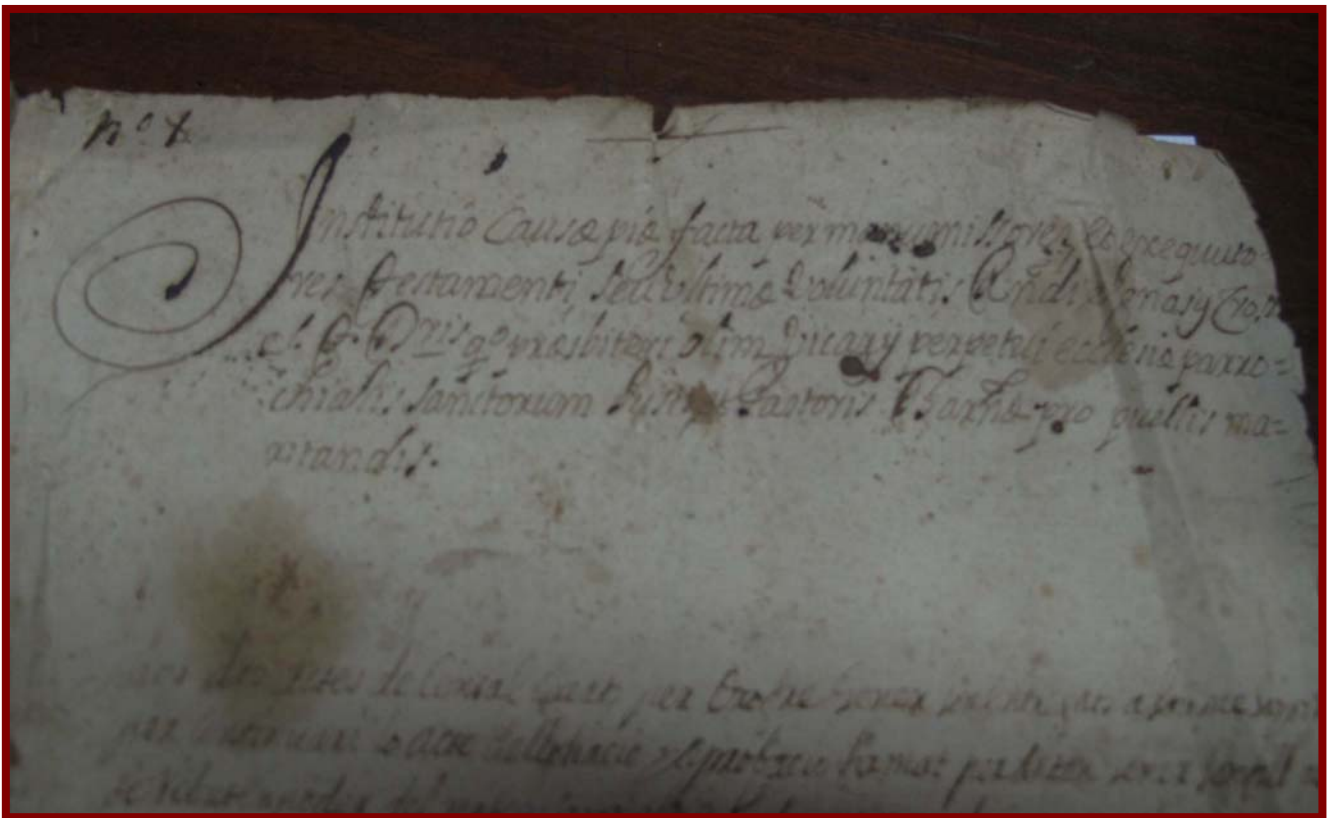
Segons la documentació del S. XV que s'ha conservat del bací dels pobres de la parròquia del Pi, les fonts d'ingressos eren bàsicament tres: les rendes dels censals que constituïen la partida més important del conjunt de tots els ingressos. El censal era el dret de cobrar una pensió o cànon anual indefinidament, tal com ja s'ha indicat, com a contrapartida d'un capital donat, que s'acostumava a garantir sobre un bé immoble, de manera semblant a la hipoteca. El segon grup d'ingressos el formaven els donatius i llegats testamentaris, menys importants que l'anterior però molt interessant en l'aspecte social perquè permet veure el costum pietós que tenien els testadors medievals de deixar alguna quantitat en metàl·lic per a obres pietoses i benèfiques. Les almoines era la tercera font d'ingressos del bací.

Llibreta del bací dels pobres vergonyants de la parròquia de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona, (1717)

Segons la documentació esmentada amb aquests ingressos eren assistits menestrals, vídues, tot tipus de malats, ancians i parteres, es donaven ajuts per a enterraments, però també s'atenia a persones que havien ocupat un paper destacat a la societat com podien ser metges, notaris i fins i tot nobles. Llevat de casos excepcionals, les ajudes oscil·laven entre un sou i sis diners i dos sous, cada mes.

Institució de la causa pia Mn. Ignasi Crossi per la dotació de donzelles per casar, a la parròquia de Sant Just i Sant Pastor de Barcelona (S. XVIII)

Una altra forma de caritat parroquial eren les dotalies de donzelles a maridar o en religió entrar. El dot té més aviat un sentit religiós o moral que no pas social; és a dir, l'ajuda a les noies es fa en remei de l'ànima del testador i perquè la donzella no caigui en la prostitució per manca d'aixovar, perquè per a una família no adinerada, quan havia de casar una filla o entrar en un convent, el dot representava una càrrega extraordinària.

A finals del s. XIV era normal que els dots entre famílies de menestrals i mariners fossin entre 800 i 1200 sous barcelonins. Si un mestre artesà venia a guanyar uns quatre sous diaris en dies feiners i l'alimentació d'una família de quatre o cinc membres s'acostava molt als dos sous, considerant les altres despeses, es comprendrà que l'estalvi o l'endeutament per casar una filla era de diversos anys. Sense dot no era possible casar-les ni tampoc entrar en un convent. Les noies que no tenien dot, si no tenien manera de trobar feina de criada o de costurera no tenien pas cap altra sortida, diguem-ne honrada.

Aquest sentit religiós o moral del dot va fer que moltes causes pies per dotar donzelles fossin d'origen eclesiàstic. Sovint són sacerdots que volen que després de la seva mort s'inverteixi un capital o uns bens en la creació d'una causa pia. Aquest capital és col·locat en forma de censal i les pensions acumulades que es cobren representen un estalvi de dots a la família sota del capellà fundador i en certa manera és la forma de retornar a la família allò que d'ella va rebre quan li van constituir el benefici que li va permetre ser ordenat.

Finalment, cal indicar que la causes pies per ajudar estudiants a estudiar són força minoritàries en època medieval, encara que s'incrementen a partir del segle XVII. A diferència de les noies que només amb el dot poden aspirar a un matrimoni convenient o entrar en religió, els nois poden situar-se bé dins de la societat amb la preparació professional, aprenent un ofici. Per això quasi bé totes les ajudes a estudiants són per fer estudis eclesiàstics, fundades per sacerdots i destinades a membres de la seva parentela.

Totes aquestes institucions parroquials juntament amb les altres de la ciutat van contribuir en major o

menor grau a l'estabilització d'una societat sovint instal·lada en la pobresa, la malaltia i el sofriment.

(Aquest treball ha estat publicat al setmanari Catalunya Cristiana de l'Arquebisbat de Barcelona el dia 23 de setembre de 2012)

Aquesta obra està subjecta a una llicència de Reconeixement No Comercial Sense ObraDerivada 3.0 No adaptada de Creative Commons